

СТАНОВИЩЕ

от д-р Стойка Петрова Пенкова - доцент

Катедра „Социология и науки за човека“, Философско-исторически факултет към ПУ
„Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата*
докторска програма *Социология*

Автор: *Димитър Ангелов Панчев*

Тема: *„Проблемът за дистинктивните идентичности при ромите: жизнени стратегии и дискурсивни практики“*

Научен ръководител: *доц. д-р Стойка Петрова Пенкова – Катедра „Социология и науки за човека“, ФИФ към ПУ „Паисий Хилендарски“*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Димитър Панчев е зачислен като докторант в катедра „Социология и науки за човека“ със Заповед № Р33-558 от 09.02.2015 г. с тема, която отговаряше на съвсем ясно заявения интерес на докторанта към ромската проблематика. През годините на своето обучение докторантът се утвърди като талантлив, иновативен и отговорен млад изследовател, който се отнасяше изключително отговорно не само към собственото си интелектуално развитие, но и към това на академичната общност, към която принадлежише. Димитър Панчев сърцато инвестираше интелектуални усилия в надграждането на своя теоретичен капацитет и правеше необходимото за усъвършенстване на практическите си умения в своята изследователска област, което позволи бързото завършване на работата върху дисертационния труд и насочването му към вътрешна защита. След обсъждане на Катедрен съвет, той беше насочен към публична защита, за което е издадена и Ректорска заповед № Р33-5788/13.11.2018 г. Всички документи по процедурата са изрядни.

2. Актуалност на тематиката

Едва ли има съмнение с оглед на последните събития в с. Войводиново, че темата на дисертационния труд е изключително актуална не само като научна проблематика, засягаща изследването на актуални социални дистинкции и практики в един квартал, който всички предпочитат да определят като „ромски“, но който дисертантът реконструира от различни гледни точки, вдъхвайки им живот, но и като сериозен социален проблем, който отива отвъд пределите на българското общество. В труда се пресичат няколко изследователски линии - биополитическо и дискурсивно конструиране на идентичности, социални различия и нера-

венства, социални мрежи и различни форми на капитали при ромите в квартал „Столипиново“. При това във фокуса на изследователския интерес са тъкмо „дистинктивните“ ромски идентичности и начините, по които чрез тях се обживява това хетерогенно, хибридно и неформално социално пространство, докато останалите категории са използвани като „кутия с инструменти“, чрез които да се анализира основният проблем. Тези тематизации са актуални в съвременните социални изследвания на ромската проблематика и водят до значими изводи и резултати.

3. Познаване на проблема

Впечатлението за сериозно и задълбочено интелектуално усилие, което веднага създава дисертацията на Димитър Панчев, се подхранва не само и не толкова от обема, колкото от структурираността и аналитичната многомерност на текста. Изследването се състои от три глави и библиография и е с общ обем от 377 стандартни страници. В библиографията са посочени 281 заглавия, от които 128 български и 153 чуждоезикови заглавия (при това е видно, че всички са прочетени и пряко или непряко включени в направения анализ). Посочени са 36 онлайн-източника и са приложени няколко графики. След внимателно преглеждане на богатия архив от кинопрегледи на *Института за критически социални изследвания*, докторантът е успял да сериализира чрез няколко откъса ромското всекидневие в ранните години на социализма, което само по себе си е ценен принос, свързан с темата на дисертацията. Всичко това показва, че Димитър Панчев притежава задълбочени теоретични знания, които в съчетание с дългата и упорита работа на терен му позволяват да направи интригуващо описание на дистинктивните ромски идентичности в квартал „Столипиново“.

4. Методика на изследването

Дисертацията проблематизира т.нар. „дистинктивна ромска идентичност“ в контекста на определени ситуации на биополитическо и дискурсивно конструиране, проследявайки нейните измерения в квартал „Столипиново“. Реконструкцията на квартала като не-гето е перспективата, от която се изследва така дефинираният предмет, а фукоанската биополитика и полевата теория на Пиер Бурдийо, както и историческата социология на дискурсивните практики, са методологическата призма, през която емпиричните данни биват интерпретирани.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Както вече споменах по-горе, дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография. Няма да се спирам на описанието и структурата на дисертацията, а по-скоро ще маркирам ключови пунктове от нея, които ми се струват важни и приносни.

В дисертацията прави впечатление собствената ангажираност на дисертанта и критическата му въвличеност. Всекидневието в квартал „Столипиново“ е представено изключително живо, а собствените му интервенции в него, описанията на които на места звучат почти авто-соционалитично, изпълняват важната функция да убедят специалистите да вземат думата публично и да се произнасят по проблеми, касаещи тяхната компетентност. Така се имплицира един от централните за изследването въпроси – каква е позицията, която би позволила непроизволна привилегирована гледна точка към понятия като „ромско малцинство“, „гето“, или твърдения от типа на „Столипиново е една от черните дупки на град Пловдив“, „кварталът е рискова зона“, „семејни банди и престъпни картели“, „хората в гетата живеят в собствен свят“, „разбойнически цигански кланове“ и т.н., които са натрапени на всекидневно ниво, но които не би трябвало да се мислят като общовалидни? Отговорът на Панчев е в избора му да подходи към теренното изследване от позицията на т.нар. „въплътена рефлексивна социология“, която има за цел „не просто да разбере и документира, но също така и да подпомогне според необходимостта изградената мрежа от респонденти и контакти при разрешаването на макар и на пръв поглед всекидневни проблеми“ (с.11). Според дисертанта, подобна методология „вероятно задава повече въпроси и възможности за проблематизиране на места като „Столипиново“, отколкото експлицира възможни изводи“ (с. 248), но се оказва „достатъчно гъвкава и приложима и в други подобни контексти, защото е колкото метод, толкова и определена нагласа към света, ангажираност и потопеност в него“ (пак там).

Създаването на подобен *рефлексивен модел* на теренното изследване позволява да се интерпретира и впечатляващата като обем и продължителност теренна работа, чрез която се натрупва изключително богат набор от емпирични данни, въпреки сложността на терена. Приносна за мен е именно *трета глава*, в която Панчев прави задълбочен анализ на събраните емпирични данни. Възползвайки се от методологическите концепти на Пиер Бурдийо, той внимателно описва специфичното социално пространство на „Столипиново“ като поле от множество взаимодействия, в които се разгръщат различни жизнени стратегии. Разграничавайки се от мейнстрийма в социалните науки, склонен да го чете като „гето“, дисертантът внимателно обосновава своята изследователска гледна точка, описвайки различни „дистинктивни“ фигури, с които е изпълнено това социално пространство – *неформалният лидер, показно потребяващият, „покровителството и занаятът“* и т.н. Четящият буквално започва да „живее“ в квартала, да „чува“ неговите звуци и да „усеща“ неговото време или по-скоро „безвремие“ - направата на едни дървени кубове от кварталния дърводелец преплита „преживявания“, „напътствия“, „лов за материали“ (с. 48-9), срещи и разкази - с момчетата от квартала, с кварталния „берберин“, с „местни и познати“, с хора, които не знаят нищо един за друг, но които живеят „заедно“, често в противоречие, но винаги съвместно, въздействайки върху изборите си, върху жизнените си стратегии и траектории, и изграждайки образи

един за друг. Живостта на разказа за живота **в** и **на** квартала е най-интригуващата част от дисертацията, без при това да се изпада в излишното му екзотизиране, т.е. „без мисъл за корегирание и без ирония“, както биха казали етнометодолозите. По този начин се заявява приносна за изследването на „дистинктивната ромска идентичност“ перспектива. Тук ще направя и своята препоръка за бъдеща публикация: понятието за дистинктивна идентичност да бъде уплътнено методологически. Макар това да беше направено в значителна степен като изпълнение на препоръките от вътрешната защита, понятието все още се нуждае от допълнително прецизиране.

Мога да обобщя, че работата на Димитър Панчев едновременно следва няколко линии. От една страна предлага теоретичен модел, чрез който да се мисли понятието дистинктивна ромска идентичност и който да реконструира изследователския обект не само „тук и сега“, но и през историческите биополитически и дискурсивни превъплъщения на тези конструкции и форми на „социално инженерство“. От друга страна, дисертацията инсценира срещи, засреща различни гледни точки към квартал „Столипиново“ - агентите, участващи във взаимодействията, местата, дискурсите, политиките и т.н. -, чрез които откроява проблеми и указва възможни решения. И не на последно място, Панчев поставя собствени проблеми, включвайки се като участник в самото поле на действие и развивайки вече споменатата въвлеченост в критическата публичност. Това спомага за формиране и на специфичната гледна точка на изследването, която обяснява още една особеност на дисертацията, а именно пространното въвеждане в текста на извадки от теренните записки. Тяхното включване обаче не е самоцелно, а служи като инструмент, чрез който в дисертацията паралелно да се тематизират различните аналитични аспекти, контекстуализирани от „живите разкази“ на живеещите в квартала, тяхното засрещане и противопоставяне, символните битки за набавяне на признание, така че теренът да се очертае пред нас като живо поле на взаимодействие, изпълнено с различни жизнени стилове и символни практики.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

По темата на дисертацията са направени 6 публикации, които засягат различни аспекти от дисертационния труд. Няма да коментирам публикации 1, 2 и 6, защото представят пряко или непряко част от съвместната ни работа. Останалите публикации са самостоятелни разработки на докторанта. Резултати от изследването са представени на 16 научни форума, пет от които са международни. Димитър Панчев участва в 4 научно-изследователски проекта, два от които са по международни програми. Публикациите и научно-изследователската активност на дисертанта обогатяват полето на изследванията, свързани с ромската проблематика.

7. Автореферат

Авторефератът е направен съгласно изискванията на *Правилника на развитие на академичния състав на Пловдивския университет* и вярно и коректно отразява общата характеристика на дисертационния труд, структурата, обема и съдържанието му, както и научните резултати и изводи, представени в него. Приносите са добре формулирани.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд позволява разгръщане на проблематиката за „дистинктивните идентичности“ и нейното изследване сред други ромски общности. В контекста на все по-натрапващата се и сякаш „несъстояла“ се интеграция, проблемът за т.нар. ромска идентичност, поради своята свръхупотреба от различни дискурси, е този, който заостря чувствителността ни за това защо, въпреки наличните стратегии, програми, проекти, институции – формални и неформални, ромската интеграция не се случва. Резултатите от изследването са добра основа за неговото детайлизиране и задълбочаване като научен проблем. Препоръчвам тяхното прецизиране в една бъдеща публикация на текста.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Димитър Ангелов Панчев съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на *Закона за развитие на академичния състав в Република България* (ЗРАС-РБ), *Правилника за прилагане на ЗРАСРБ* и *Правилника на ПУ „Паисий Хилендарски“*. Дисертационният труд показва, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в областта на социалните науки като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за представения дисертационен труд. За научните приноси и постигнатите в него резултати предлагам на почитаемото научно жури да присъди на **Димитър Ангелов Панчев** образователната и научна степен „**доктор**“ в научната специалност „Социология“, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки.

10. 01. 2019 г.

Изготвил становището:

Доц. д-р Стойка Пенкова

(ак. дл. н. ст. име фамилия)